

ВІДГУК

**опонента, кандидата юридичних наук, доцента
Олександра Михайловича Зайця на дисертацію**

**Кравченко Костянтина Володимировича на тему: «Процесуальний
порядок апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Захист прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин, відповідно до Конституції України, здійснюється адміністративними судами. Юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, а також порядок здійснення судочинства в адміністративних судах встановлює Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV, який нині діє в редакції Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», що набрав чинності 15 грудня 2017 року.

Згідно з пунктом 6 частини 3 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України забезпечення права на апеляційний перегляд справи є однією із основних засад (принципів) адміністративного судочинства.

При цьому забезпечення права на апеляційне оскарження включає як забезпечення можливості оскарження судового рішення, так і обов'язок суду прийняти та розглянути подану апеляцію. Застосування на практиці Кодексу адміністративного судочинства України показало, що ряд норм параграфу 3 «Апеляційне провадження» Кодексу адміністративного судочинства України потребують вдосконалення та приведення у відповідність з іншими нормами цього Кодексу, що забезпечить правову визначеність як для суддів та суду під час апеляційного розгляду справи, так і для осіб, що звертаються за судовим захистом.

Абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 констатує, що перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина.

Європейський суд з прав людини, практика якого застосовується судами при розгляді справ як джерело права, з приводу забезпечення права на апеляційне оскарження, у справі «Скорик проти України» вказав, що, якщо в національному правовому порядку існує процедура апеляції, держава має гарантувати, що особи, які знаходяться під її юрисдикцією, мають право у апеляційних судах на основні гарантії, передбачені ст. 6 Конвенції. Мають бути враховані особливості провадження, що розглядається, та сукупність проваджень, що здійснювались у відповідності з національним правопорядком, а також роль апеляційного суду у них.

Отже, вдосконалення та приведення у відповідність з іншими нормами Кодексу адміністративного судочинства України норм параграфу 3 «Апеляційне оскарження» Кодексу адміністративного судочинства України є необхідними для ефективної реалізації права на апеляційний перегляд справи, а саме вдосконалення правового регулювання процедури апеляційного перегляду справи з метою недопущення зловживань процесуальними правами як з боку осіб, які користуються правом апеляційного оскарження, так і з боку апеляційного суду.

Таким чином, *актуальність дослідження* Кравченка Костянтина Володимировича не викликає сумнівів та обумовлена тим, що існуючі теоретичні, науково-методичні положення, рекомендації та пропозиції, що прямо або опосередковано стосуються досліджуваної тематики, більшою мірою вивчаються у зв'язку із дослідженням в межах прикладних робіт. При цьому фундаментальне вивчення порядку розгляду адміністративних справ в судах апеляційної інстанції, а також при порівнянні із суміжними категоріями в науках адміністративного циклу не проводилося.

У результаті дослідження автором сформульовані обґрунтовані і перспективні положення, висновки та рекомендації, які складають *наукову новизну* роботи, яка полягає в тому, що дисертант на основі положень науки адміністративного права вперше сформулював авторську дефініцію поняття

«апеляційне оскарження» та систему його ознак; вперше обґрунтував авторський підхід щодо особливості кожної стадії апеляційного оскарження в сучасних умовах через призму практики Європейського суду з прав людини та міжнародних стандартів здійснення правосуддя; вперше визначив правову природу права особи на апеляційне оскарження, з огляду на наявність у ньому змістовної складової (закріплення в нормах чинного законодавства) та процесуальної складової (порядок реалізації в судах апеляційної інстанції); виокремив основні чинники, які зумовлюють необхідність трансформації інституту апеляційного оскарження, а також охарактеризовано їх вплив на зазначений інститут в сучасних умовах; визначив основні сучасні вектори трансформації інституту апеляційного оскарження; обґрунтував, що механізми правового регулювання апеляційного оскарження стрімко докорінно змінюються під впливом певних детермінантів, зокрема: а) цифровізації суспільства, і як наслідок - діджиталізація судового процесу; б) європеїзації національного законодавства; в) уніфікації процесуального законодавства; г) збільшення впливу судової практики на трансформацію механізму апеляційного оскарження, особливо під впливом зразкових справ та практики Європейського суду з прав людини; проаналізував специфіку прояву порядку апеляційного оскарження в залежності від суду апеляційної інстанції (на прикладі Касаційного адміністративного суду Верховного Суду; Великої Палати Верховного суду) із урахуванням міжнародних стандартів здійснення правосуддя та практики ЄСПЛ; вперше запропонував класифікацію варіативності строків розгляду справ в порядку апеляційного оскарження; обґрунтував пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання порядку апеляційного оскарження, за рахунок внесення змін до відповідних норм КАСУ.

Актуальність дослідження підтверджується також тим, що воно виконане з урахуванням положень Стратегії сталого розвитку судової системи на 2021-2025 роки; Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні від 15.05 2013 № 386-р, затвердженої розпорядженням Кабінетом Міністрів України

від 15.05 2013 № 386-р.; Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Всі основні наукові положення і висновки, які виносяться на захист є достатньо обґрунтованими, що забезпечується коректністю постановки наукових задач, адекватним вибором відповідних традиційних юридичних і соціологічних методів наукового пізнання, що дозволили сформулювати чіткі висновки, забезпечуючи їх достовірність. **Достовірність отриманих результатів** впливає з несуперечливості даних проведеного дослідження з відповідними даними, отриманими іншими науковцями, апробацією на наукових конференціях, а також успішним використанням результатів дисертації для розв'язанні практичних задач.

Виходячи зі змісту дисертації, теоретичною основою дослідження стали наукові праці вчених у галузі адміністративного права, філософії, логіки та інших наук. Нормативною основою дисертації є: Конституція України; Кодекс адміністративного судочинства України; Закони України; Укази Президента України; інші нормативні акти, якими передбачено порядок апеляційного оскарження судових рішень у межах адміністративного судочинства; законодавство зарубіжних країн, яке регулює порядок апеляційного провадження. Емпіричну базу дослідження становили вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження у галузі адміністративного процесу, наукові публікації у сфері оскарження та перегляду судових рішень, статистичні дані, матеріали судової практики: апеляційних судів в округах, Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду та Великої Палати Верховного Суду, рішення Європейського Суду з прав людини.

Репрезентативність дослідження забезпечена відомостями, наведеними у додатках. У тексті дисертації автор також робить окремі ремарки, посилаючись на використані ним емпіричні дані. Автором належним чином визначені завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Зі змісту дисертації вбачається, що здобувач ґрунтовно ознайомився з працями українських та зарубіжних вчених різних періодів в результаті чого можна зробити висновок про те, що автор досягнув поставленої мети і виконав поставлені завдання дослідження.

Наукова новизна дисертації визначається як самою постановкою проблеми, так і проведеним науковим дослідженням, яке присвячене процесуальному порядку апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві. Зокрема, автором ці питання розглянуті в межах комплексного дослідження, на засадах системного та дієвого підходів, до того ж враховано наукові результати не тільки адміністративного права, а й усіх наук адміністративного циклу.

В межах такого дослідження виправданим видається прагнення дисертанта обґрунтувати деякі нові теоретичні положення, уточнити зміст окремих понять та категорій, що мають наукове значення.

Дисертантом по-новому вирішені окремі теоретичні питання теми дослідження, які свідчать про достатні знання ним адміністративного права та процесу, вміння абстрагуватися від другорядних питань, зосереджуючи увагу на принципових, таких, що мають практичне значення, питаннях. Власне бачення механізмів вирішення окремих питань, вміння поставити проблему і знайти шляхи її вирішення, дозволили дисертанту висловити ряд нових, таких, що заслуговують на увагу, як теоретичних так і практичних положень.

Значний науковий інтерес становлять результати роботи автора щодо вивчення та аналізу наукових праць присвячених процесуальному порядку апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві.

Так, у розділі 1 «Сучасні теоретичні засади правової природи апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві України» зазначено, що адміністративне судове апеляційне оскарження – це багатогранне правове явище, яке обумовлено діяльністю судів апеляційної інстанції у межах перегляду судових рішень, які не вступили в законну силу і регламентовано законодавчо

послідовними та взаємопов'язаними процесуальними діями, які об'єднанні загальною метою й предметом правового регулювання.

Підкреслено, що теоретико-правове осмислення порядку апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві в сучасних умовах здійснюється в двох основних напрямках: 1) розуміння сутності порядку апеляційного оскарження у межах адміністративного судочинства та особливостей його трансформації в сучасних умовах із урахуванням теоретико-правових й евристичних аспектів; 2) вивчення проблематики реалізації апеляційного провадження в судах апеляційної інстанції через призму теоретико-правових, галузевих і прикладних наук.

Уточнено, що під впливом об'єктивних чинників правова природа інституту оскарження судових рішень в апеляційному порядку стрімко, докорінно змінюється.

Аргументовано розмежування понять «апеляційне провадження» та «апеляційне оскарження»; «перегляд судового рішення» та «оскарження судового рішення»; «провадження в суді апеляційної інстанції» та «провадження в апеляційному порядку», «суд апеляційної інстанції» та «апеляційні адміністративні суди в апеляційних округах» та інші.

Зроблено висновок, що феноменологія категорії «апеляційне оскарження» передбачає багатоаспектність застосування цього поняття в різних галузях права і, тому, вимагає конкретизації цього визначення у межах адміністративного процесу.

У розділі 2 «Порядок розгляду адміністративних справ в судах апеляційної інстанції» вивчено та проаналізовано процесуальні дії, які здійснюються у межах кожної стадії апеляційного провадження через призму правових позицій Європейського суду з прав людини.

У межах дослідження здійснена систематизація особливостей апеляційного провадження в залежності від суду апеляційної інстанції: апеляційних адміністративних судів в округах; Касаційного адміністративного суду Верховного Суду; Великої Палати Верховного Суду.

Набули подальшого розвитку напрацювання теоретико-правовою наукою знань щодо процесуальних фільтрів, які застосовуються під час прийняття апеляційної скарги.

Запропонована авторська класифікація варіативності строків розгляду справ в порядку апеляційного оскарження.

Дістало подальшого розвитку з'ясування проблемних аспектів нормативно-правового регулювання на кожній стадії апеляційного провадження.

Обґрунтовано необхідності удосконалення національного законодавства щодо апеляційного оскарження судових рішень в умовах євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні.

У розділі 3 «Окремі детермінанти модернізації інституту апеляційного провадження в адміністративному судочинстві» визначені основні сучасні вектори трансформації інституту апеляційного оскарження. Обґрунтовано, що механізми правового регулювання апеляційного оскарження стрімко докорінно змінюються під впливом певних детермінантів, зокрема: а) цифровізації суспільства, і як наслідок – діджиталізація судового процесу; б) європеїзації національного законодавства; в) уніфікації процесуального законодавства; г) збільшення впливу судової практики на трансформацію механізму апеляційного оскарження, особливо під впливом зразкових справ та практики Європейського суду з прав людини.

Набули подальшого розвитку твердження щодо сутності діджиталізації та її вплив на порядок апеляційного оскарження і уявлення доктринальних засад щодо використання e-court на рівні адміністративного судочинства та розуміння можливостей використання міжнародного досвіду під час удосконалення правового механізму реалізації порядку апеляційного оскарження та уявлення про систему нормативно-правових актів, які визначають порядок апеляційного оскарження у площині його діджиталізації.

Доведено, що розвиток інституту апеляційного оскарження судових рішень судів першої інстанції вдосконалюється під впливом сучасних викликів та чинників,

а мультіцентричність концепції на трансформацію цього інституту підтверджує, що він відкрий до осучаснення, під впливом прогресивних інструментаріїв.

Позитивно оцінюючи зміст та наукове значення роботи хотілося б окреслити деякі дискусійні моменти, а також зробити відповідні зауваження та висловити окремі побажання до роботи, а саме:

1. У дисертації (стор. 98) автором описано, що суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню, на предмет визначеності, ясності і недвозначності правової норми, а відтак, відповідності іншим нормам Кодексу адміністративного судочинства України. Автору доцільно розкрити поняття та зміст предмету апеляційного оскарження – судового рішення більш детально.

2. У підрозділі 2.3 «Підготовка адміністративної справи до апеляційного розгляду» наголошено, що відповідно до ч. 1 ст. 307 Кодексу адміністративного судочинства України, після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду. Відтак, виникає питання: чи може бути необхідність проведення додаткових підготовчих дій перешкодою для призначення справи до розгляду?

3. У підрозділі 2.4 «Апеляційний розгляд справи та ухвалення судового рішення» автор розглядає порядок ухвалення суддею-доповідачем процесуальних документів. Постає питання: чи можна постановлені суддею-доповідачем процесуальні документи вважати такими, що постановлені судом, чи, все-таки, це окремий вид процесуального документа, який поставляється суддею-доповідачем?

Однак, наведені зауваження, носять здебільшого дискусійний та уточнюючий характер, не ставлять під сумнів зміст висновків наукової роботи в цілому. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих у роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел з проблематики дослідження.

Таким чином, з урахуванням вищенаведеного слід визначити, що дисертація Кравченка Костянтина Володимировича на тему: «Процесуальний порядок апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві» є завершеною монографічною працею, у якій містяться науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, котре має істотне значення для теорії і практики адміністративного права.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Кравченка Костянтина Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р., № 759), та п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 (зі змінами від 21.10.2020 р., № 979), а її автор – Кравченко Костянтин Володимирович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

**Професор кафедри кібербезпеки та
інформаційного забезпечення
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Олександр ЗАЄЦЬ

**Підпис засвідчую
Проректор
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук**

Павло БЕРНАЗ

